

Covenant & Conversation

BASED ON THE TEACHINGS OF RABBI LORD JONATHAN SACKS 7"צט

NOAH

Gerçek Ahlak

- Rabi Sacks'ın burada özeti verilen yazısına [web sitemizden](#) ulaşabilirsiniz.

Ahlaka nesnel bir temel teşkil ettiğini söyleyebileceğimiz herhangi bir şey var mıdır? Bir dönem boyunca, birçok seküler düşünür bu soruya 'hayır' cevabını veriyordu. Başkalarına zarar vermediğimiz sürece biz neyin ahlak olduğuna karar verirsek ahlak odur, diye öne sürüyorlardı. Buna göre, vakıyalardan evrensel değerlere gitmenin hiçbir yolu yoktu. Bir asır boyunca felsefede kabul gören anlayış bu olmuştu. Hatta Nietzsche ahlakı tamamen terk etmek gerektiğini bile öne sürmüştü. Ahlakı Yahudiliğin bir ürünü olarak görüyor ve objektif bir gerçek olmadığını düşünüyordu.

Ancak daha yakın bir geçmişte, ahlak bilimsel bir temel bulmuş ve bu, hiç beklenmedik iki yönden gelmiştir: Yeni Darwincilik ve matematiğin "Oyun Teorisi" olarak bilinen dalı. Göreceğimiz üzere, bu keşif, Noah'ın hikâyesiyle ve Tanrı'nın Tufan sonrasında insanlıkla yaptığı antlaşmayla yakından ilgilidir.

John von Neumann insanların nasıl tercih yaptıklarını araştırmıştı. Oyun Teorisi adını verdiği icadı, Mahkûm İkilemi olarak bilinen düşünce deneyine yol açtı. Bir suç işledikleri şüphesiyle tutuklanan iki kişi düşünün. Polis onları birbirinden ayırıyor ve her birine bir anlaşma teklif ediyor: Eğer biri diğerine karşı tanıklık ederse serbest kalacak ve diğeri on yıl hapis cezasına çarptırılacak. Her ikisi de birbirine karşı tanıklık ederse, her biri beş yıl hapis cezası alacak. Her ikisi de sessiz kalırsa birer yıl hapis yatacaklar.

Rasyonel olarak bakıldığında, her biri, daha kısa süreli bir mahkûmiyet almak için diğerine ihanet edecektir. Ama uygulamada, bunu yapmaları her ikisi için, birbirlerine güvenmeleri halinde varılacak olan sonuca göre (adam başı bir yıl hapis cezası) daha kötü bir sonuç verecektir (adam başı beş yıl). Bu ikilem, bireylerin sadece kendi çıkarlarını düşünmelerinin, herkese zarar verebileceğini gösterir. Sonraki deneyler, aynı mahkûmların bu tercihle tekrar tekrar karşı karşıya kalmaları halinde, zaman içinde birbirlerine ihanet etmektense güvenmeyi öğreneceklerini ortaya koymuştur.

Oyun Teorisi geliştirilmekteyken, biyologlar Darwin'in "güçlü olan hayatta kalır" teorisindeki bir çelişki üzerinde kafa yoruyorlardı. Bu teoriye göre biyolojik açıdan doğal seleksiyona dayalı olan dünyamızda, neden neredeyse tüm toplumlar, özgeciliği – insanların başkalarına yardım etmek uğruna kendi avantajlarını feda etmelerini – takdir etmektedir? Mahkûm İkilemi buna bir cevap önermiştir: İşbirliği yapmayı öğrenen gruplar, bencil bireylerden oluşan gruplardan daha güçlü olacaktır. 1970'li yıllarda bilim insanları bunu, "Tekrarlanan Mahkûm İkilemi" için bilgisayar programları çalıştırarak test ettiler. Bunda en büyük başarıyı kazanan Tit-for-Tat (kısasa kısas) adlı program oldukça basitti: işbirliğiyle başla; sonra da rakibinin en son yaptığı şeyi yap. Bu program,

“kısasa kısas” – başkalarına size davrandıkları şekilde davranmak – yönteminin sadece ahlaki değil, aynı zamanda etkili de olduğunu kanıtlamıştı. Bu, Noah’la yapılan anlaşmayı yansıtıyordu: “Her kim insan kanı dökerse, insan tarafından dökülecektir kanı; çünkü Tanrı’nın suretinde yaratmıştır [Tanrı,] insanı.”

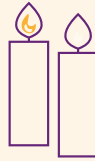
Bu, adaletin mütakabiliyet esasına dayanan şeklidir: siz ne yaparsanız, aynısı size yapılacaktır. Tora bu pasuktaki sözcükleri bile, ayna görüntüsü misali simetrik bir düzende yazmıştır. Gördüğümüz üzere, Tora’nın ilk ahlaki prensibi, tarihte bilimsel olarak ortaya konmuş ilk ahlaki prensiple aynıdır. 1989’da matematikçi Martin Nowak, Tit-for-Tat’ı daha da geliştiren bir program icat etti. Generous (Cömert) adındaki bu program, ara sıra, rakibin ihanetini “unutuyor”, bu da misilleme döngüsünün durmasına olanak sağlıyordu. Aslında Nowak’ın simülasyonunu yaptığı şey, bağışlama kavramıydı. Ve işte, Tora bu prensibi de önceden görmüştür. Tufan’ın ardından Tanrı, insan kötülüğe devam etmesine rağmen yeryüzünü bir daha yok etmeyeceğine yemin etmiştir. Böylece İlahi bağışlama, antlaşmanın bir parçası haline gelmiştir.

Sonuç olarak, Noah’ın antlaşmasının iki büyük prensibi – adalet ve bağışlama – insanın varlığını sürdürebilmesi için elzem olduğu artık bilimsel olarak gösterilmiş olan iki ahlaki prensiple örtüşmektedir. Bunlar olmadan, hiçbir grup uzun vadede varlığını sürdüremez.

Asırlar önce, Rav Saadya Gaon, Tora’nın gerçeklerinin mantıkla temellendirilebileceğini öğretmişti. Ama yine de vahye gerek olmuştur, çünkü insanlığın gerçeğe ulaşması zaman alır ve birçok kez yol üstünde çeşitli engellerle karşılaşılır.

İnsanlığın, Tanrı’nın antlaşmasının kalbindeki ahlaki gerçekleri – işbirliğinin rekabet kadar gerekli olduğunu, işbirliğinin güvene dayandığını, güvenin adaleti gerektirdiğini ve adaletin, bağışlama olmadan eksik olduğunu – bilimsel olarak ortaya koyması, Rav Saadya Gaon’dan sonra bin yıldan fazla zaman almıştır.

Ahlak basitçe bizim keyfi olarak belirlediğimiz bir şey değildir. Evrenin temel dokusunun bir parçasıdır ve bize uzun zaman önce, Bizzat evrenin Yaradan’ı tarafından açıklanmıştır.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Sizce insanlar doğuştan bencil midir, yoksa doğal olarak işbirliğine yatkın mıdır? Neden?

2. Mahkûm İikilemi'nde, siz sessiz mi kalırdınız, yoksa ortağınızı ele mi verirdiniz? Tercihinizi ne etkilerdi?
3. Noah'ın hikâyesi nasıl hem adaleti hem de bağışlayıcılığı göstermektedir?

Bir Ana Fikir

Noah'ın hikâyesinin kalbinde yer alan iki ideal – adalet ve bağışlama – dünyanın işleyişinin bir parçasıdır. Onlar olmadan hiçbir toplum uzun süre varlığını sürdüremez. Bilimin ancak yakın zamanda keşfettiği bu gerçeği, Tora çok daha önce öğretmişti: güven ve bağışlama, hayatın temelleridir.

Peraşayı Keşfedelim

HAZIRLAYAN: SARA LAMM

RABİ LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİLERİNDEN ESİNLENİLMİŞTİR

Kısaca Peraşa

Şiddet ve yozlaşmaya batmış bir dünyada bir adam A-Şem'in gözünde beğeni bulur. Noah'a, ailesini dünyanın sonunu getirecek bir mabuldan (tufan) korumak üzere büyük bir teva – devasa bir gemi – yapması emredilir. Noah, ailesi ve her hayvan cinsinden çiftler, mabul süresince tevaya sınırlar.

Sonra Tufan başlar. 40 gün boyunca yağmur yağar ve sular bunu takip eden 150 gün boyunca yükselmeye devam eder. Nihayet teva, Ararat Dağı'nın üzerine oturur. Noah bir karga gönderir, ama onun hemen geri dönmesi, gemiden çıkmak için ortamın henüz güvenli olmadığını gösterir. Daha sonra Noah bir güvercin gönderir ve o ağzında bir zeytin yaprağıyla dönünce toprağın kurduğunu anlar. Tufan başladıktan tam bir yıl sonra, A-Şem Noah'a tevadan çıkarak yeni yaşamına başlamasını söyler.

Noah korbantlar sunar ve A-Şem, insanlığı bir daha asla yok etmeyeceğine dair bir berit (antlaşma) yapar. Gökkuşaağı bu antlaşmanın işareti olacaktır. A-Şem ayrıca yaşama saygı gösterilmesini emreder ve Noah'ın soyunu, yani tüm insanlığı bağlayacak yedi kanun (Şeva Mitsvot Bene Noah) verir.

Kısa bir süre sonra Noah bir bağ diker ve sarhoş olur. Oğullarından Şem ve Yefet ona saygıyla davranırken, Ham yüz karası bir davranış sergiler ve lanetlenir. Aradan nesiller geçer ve insanlar huzursuzluk çıkararak Babil Kulesi'ni inşa etmeye başlarlar. A-Şem bir karmaşa yaratarak, onları birçok farklı dille yeryüzünün her yanına dağıtır. *Peraşa*, Kenaan Ülkesi'ne doğru yolculuk eden Avram'ı tanıtarak sona erer.

Peraşa Aktivitesi

Yüz Yüze

İki oyuncu yüz yüze oturur ve birbirinin gözlerine bakar. Aralarından ilk gözünü kırpan, gülen veya bakışını başka yere çeviren "kaybeder". Ne kadar uzun süreyle aynı durumda kalırsanız o kadar "kazanırsınız". Kuralları değiştirmekte özgürsünüz! Gülmeden gülümsemeyi veya tüm oyunu tek gözünüz kapalı şekilde oynamayı deneyebilirsiniz. Veya belki oyuncularından biri gülünç suratlar yapabilirken diğeri için bu davranış yasak olabilir. Göz kırpmayan toplumunuzu biraz daha karmaşık hale getirmek için oyuna daha fazla oyuncu dâhil edin! Yeni oyuncular katıp yeni kurallar belirledikçe düşünün: Yasamacı ve yargıç olmak nasıl bir his?

HER YAŞ İÇİN BİR HİKÂYE

Arkadaşların İkilemi

Yakındaki bir okulda Eli ve Shelley, çok önemli bir sırrı paylaşan iki yakın arkadaşı. Ama şimdi bir ikilemle yüz yüze kalmışlardı. Öğretmenleri onlara şöyle dedi: "Eğer her ikiniz de sırrı güvenle korursanız ikiniz de B notu alacaksınız. Eğer aranızdan biri bana sırrı açıklarken diğeri sessiz kalırsa, sırrı söyleyen A+ alacak, sessiz kalan ise D ile yetinecek. Eğer her ikiniz de sırrı söylerseniz, ikiniz de C alacaksınız. Ama işin çetrefil tarafı şu: kararlarınızı birbirinizle tartışamazsınız. Ne yapacağınıza, oyun sahasının iki zıt ucunda karar vereceksiniz."

Eli tek başına oturup ne yapması gerektiğini düşünmeye başladı: "Shelley'e sırrı koruyacağı konusunda güvenebileceğimden eminim. Yani en azından neredeyse eminim diyebilirim... belki %99 eminim. Bu durumda eğer her ikimiz de sessiz kalırsak, dersi geçeceğiz ve hiçbirimiz sınıfta kalmayacak. Her ikimiz için de en iyi seçenek bu... Ama ya Shelley sırrı açıklarsa? Ne olur ne olmaz diye ben de mi açıklasam? Bu şekilde kesinlikle kayba uğramam!"

O sırada Shelley de meseleyi tartmaktaydı. Eğer her ikisi de sırrı açıklamayı seçerse, birbirlerini inciteceklerdi, ama en azından kimse sınıfta kalmayacaktı. Ve eğer her ikisi de birbirine güvenip sessiz kalırsa, ikisi de yüksek alacaktı ... ama aralarından birinin gözünü o A+'ya dikmiş olması da olasıydı...

Okulun oyun sahasının iki zıt ucunda, bu iki yakın arkadaş aynı karara vardı. Ödül ne olursa olsun, birbirlerine ihanet etme fikrine tahammül edememişlerdi. Shelley ve Eli – her ikisi de sessiz kalmayı seçti. İkisi de B notunu aldı, ama aynı zamanda aralarındaki arkadaşlığın şimdiye kadar olduğundan da güçlü olduğunu görmüşlerdi. “Ve bu,” dedi Shelley, “paha biçilmez bir şey!”

Buradaki ders basittir. Güven ve işbirliği genellikle bencillikten daha iyi sonuçlar getirir. Tıpkı Noah’ın hikâyesinin bize adalet ve bağışlamayı öğretiyor olması gibi, bu hikâye de, hayatın, birbirimize karşı değil, birlikte hareket etmeyi seçtiğimiz zaman en iyi sonuçları verdiğini gösteriyor.

TORA İLE DİYALOG

Kartlar ve Sohbet

Kartlar ve Sohbet destelerimiz her *perasha* için bir kart içermektedir. Kartın bir yüzünde Tora’dan, üzerinde düşünmek ve tartışmak üzere ilginç bir soru bulacaksınız. Diğer yüzde Rabi Sacks’tan, *perashanın* üzerine yeni bir ışık tutacak bir fikri keşfedeceksiniz.

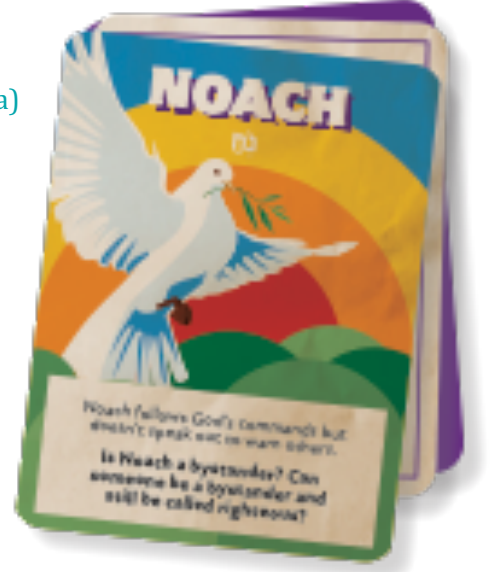
Noah, Tanrı’nın emirlerine uymakta, ama başkalarını uyarmak veya korumak için sesini yükseltmemektedir.

1. Acaba bu onu kayıtsız biri yapar mı?
2. Bir kişi hem kayıtsız olup hem de tsadik diye nitelendirilebilir mi?

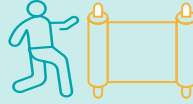
Rabi Sacks, Bereşit 7:5 açıklamalarında (Koren Sacks Humash'ta) buna bir cevap önerir:

“Bir duruş sahibi olmamız gerekir. İtiraz etmemiz gerekir. İnsanların fikirlerini değıştirme olasılığı düşükse bile, farklı görüşümüzü bildirmemiz gerekir... çünkü ahlaki yaşam, başkalarıyla paylaştığımız bir yaşamdır”

• Kartlar ve Sohbet hakkında daha fazlası için <https://rabbisacks.org/cards-and-conversation> bağlantısını ziyaret edebilirsiniz.

ÖĞRENECEĞİZ VE YAPACAĞIZ

Pratikte Peraşa

HAFTANIN MİTSVASI

“Her kim insan kanı dökerse, insan tarafından dökülecektir kanı; çünkü Tanrı’nın suretinde yaratmıştır [Tanrı,] insanı” (Bereşit 9:6).

Bu mitsva bize yaşamın kutsiyetini hatırlatır. Rabi Sacks bu mitsvanın bizi, tüm insanların Tanrı’nın suretinde yaratılmış olduğunu görmeye davet ettiğini ve bir toplumun devamlılığının ancak bu bakış açısıyla mümkün olabileceğini söyler. Tufan’dan sonra A-Şem insanlığa yeni bir ahlaki temel vermiştir: başka birine karşı şiddet, yalnızca o kişiye değil, Bizzat Tanrı’ya karşı şiddet anlamına gelir. “Tufan’dan sonra Tanrı, Noah’a (ve onun yoluyla tüm insanlığa), yalnız kendimizi değil, diğer tüm insanları da Tanrı’nın suretinde yaratılmış olarak görmemiz gerektiğini öğretmiştir. Kendimizi şiddetten ve kendi kendimizi yok etmekten kurtarabilmemizin tek yolu budur.”

PRATİK KONUŞALIM

Ne İnşa Edeceksiniz?

İnsan hayatı değerlidir ve insanların birbirlerini öldürmeleri yasaktır. Ama bu mitsva, yalnızca cinayet eyleminden uzak durmayı değil, daha geniş bir sorumluluğu da kapsar. Hayatı, başka yollarla da – örneğin gaddarlıkla, incitici konuşmalarla veya başka birinin sıkıntılarına kayıtsız kalmakla – baltalamamak konusunda dikkatli olmamız gerektiği anlamına gelir. Bunun yerine bize, hayatımızda anlam bulmamız ve başkalarıyla aramızda güven ve saygıya dayanan ilişkiler inşa etmemiz çağrısı yapılmaktadır. Unutmayın; başka bir insanla olan her karşılaşma, Tanrı'nın suretiyle yeni bir buluşma demektir.

“Yahudi vizyonunun, insan yaşamına, bir gayeye sahip olmanın saygınlığını vermeye yönelik en asil, en derin ve en ince girişim olduğuna inanıyorum.”

– Rabi Sacks

Şunu Bir Dene

GENÇ ÖĞRENCİLER

Canınız sıkkın olduğu zamanlarda bile nazik sözcükler kullanmaya çalışın. Eğer başkasının duygularını incitirseniz, “Özür dilerim” veya “Kendini daha iyi hissetmen için ne yapabilirim?” deyin. Diğer insanları da Tanrı'nın gözünde aynı değere sahip varlıklar olarak gördüğünüz zaman, başkalarına özenli bir şekilde davranmayı öğrenecek ve dünyayı daha nazik bir yer haline getireceksiniz.

İLERİ DÜZEYLİ ÖĞRENCİLER

Bu kavram bizi, yaşama tüm formlarıyla saygı göstermeye davet eder. Bu, öfkeyi kontrol etmeyi öğrenmek ve konuşmadan veya sosyal medyada bir paylaşım yapmadan önce düşünmek anlamına gelir. Kendinize sorun: “Karşımdaki kişinin moralini yükseltiyor muyum, yoksa onu yerle bir mi ediyorum?” Birini savunmak uğruna inisiyatif alma alıştırmaları yapın. Sizden farklı olan insanların içindeki iyiliği fark edin. Saygı göstermeyi seçmekle, Tanrı'nın onlardaki suretini onurlandırmış olacaksınız.

RABÎ SACKS EŞLİĞİNDE BİR PASUĞU DERİNLEMESİNE İNCELEYELİM

Katmanlı Öğrenim

Rabi Sacks'ın çeviri ve açıklamalarıyla Koren Sacks Humash'tan aktardığımız bakış açılarıyla, Tora'da adım adım ilerleyin. Her adım sizi biraz daha derine götürecektir ve tıpkı Rabi Sacks'ın öğrettiği gibi 'Sohbet olarak Tora'yı davet edecektir.

“ Celin tuğlalar yapalım... (Bereşit 11:3)

KATMAN 1: TORA NIN METNINE BAK

“ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ, הֵבָה נִלְבְּנָה לְבָנִים, וְנִשְׂרָפָה, לְשִׂרְפָּה... ”

KATMAN 2: RABI SACKS IN ÇEVİRİSİNİ OKU

“ [Babil insanları] birbirlerine dediler: ‘Celin tuğlalar yapalım ve onları iyice pişirelim. Taş yerine tuğlalar, harç yerine zift kullandılar.’ ”

KATMAN 3: ANLAMI HAKKINDA DÜŞÜN

Tora bize Babil'deki insanların taş kullanmak yerine tuğlalar yaptıklarını anlatmaktadır. Bir yapı malzemesine bu şekilde odaklanmanın amacı nedir? Belki de bu, yeni bir icattan duydukları gururu göstermektedir. Belki de insanların, etraflarındaki dünyayı şekillendirebildikleri önermesinde bulunmaktadır. Veya belki de tek tip insanlar oldukları konusunda bir şeyler çatlatmaktadır. Ama soru yerli yerindedir: sizce bu anlatımın tuğlalara odaklanması bize gerçekte ne öğretmektedir?

KATMAN 4: RABI SACKS IN AÇIKLAMASINI ÖĞREN

“ Tuğlalar, insan yapımıdır, birbirinin aynısıdır ve yerlerine başkaları kullanılabilir. Doğal taştan farklı olarak, tuğlalar tek tipli ve insani kontrolü simgeler. Buradaki tehlike kulenin kendisi değil, zihniyetti: insanlar, her şeyi tek tip kılan bir toplumda kendilerini birbirleriyle değiştirebilecek parçalara indirgiyorlardı. ”

Rabi Sacks tuğlalardaki sembolizmi ve Tora'nın buradaki inşaat malzemesini özellikle belirtmeye neden gerek gördüğünü inceler. Sonra da Tora'nın sadece yeni bir inşaat malzemesi hakkında bilgi veriyor olmadığını belirtir. Daha ziyade burada, üzerine istikrarsız bir toplumun inşa edildiği temeli ilk elden görmekteyiz.

KATMAN 5: DÜŞÜN VE CEVAP VER

Kendi sorularınızı da ekleyin! Öğrendiklerinizi Tora'daki diğer örneklerle ve kendi yaşamınıza da uygulayın...

Sizce Tanrı neden Kayın'ı rahatlatmak yerine ona bir sınav sunmaktadır?

Öfkeli olduğunuz, ama yine de doğru seçimi yaptığınız bir an aklınıza geliyor mu? Bunu yapmanıza ne yardımcı olmuştu?

- “Tanrı'nın suretinde yapılmış (Bereşit 1:26-27) olmakla” ona hükmedebilirsin” (Bereşit 1:28) arasındaki bağlantı nedir?
- Eğer daha çok insan tercihlerinin gerçekten de bir fark yarattığına inansaydı, toplum nasıl bir değişim yaşardı?

- Koren Sacks Humash hakkında daha fazlası için <https://rabbisacks.org/books/the-koren-sacks-humash> bağlantısını ziyaret edebilirsiniz.

The Rabbi Sacks Legacy, Rabi Lord Jonathan Sacks'ın bir Tora öğretmeni, bir liderler lideri ve ahlaki bir ses olarak zaman üstü ve evrensel hikmetini devam ettirmektedir.

Rabi Sacks'ın birçok yazısını, yayınlarını ve konuşmalarını keşfetmek veya Legacy'nin çalışmalarını desteklemek için www.RabbiSacks.org, adresini ziyaret edin ve The Rabbi Sacks Legacy'yi sosyal medyada takip edin: @RabbiSacks

---

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle.